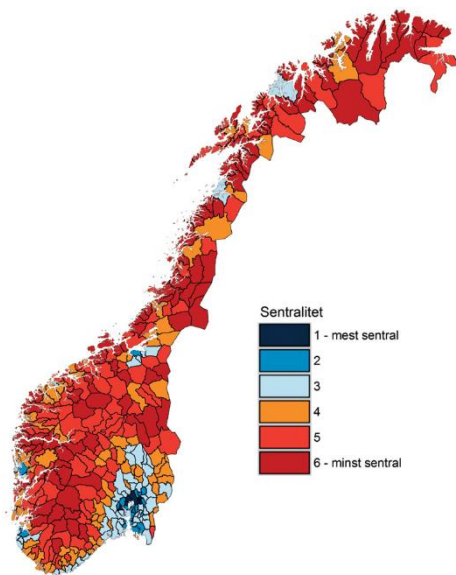

Distriktskommuner som bidrar til næringsutvikling

Gode eksempler fra Surnadal, Overhalla og Selbu

Espen Carlsson
Roald Sand

TFoU-rapport 2019:15

Tittel	:	Distriktskommuner som bidrar til næringsutvikling
Forfatter(e)	:	Espen Carlsson og Roald Sand
TFoU-rapport	:	2019:15
ISBN	:	978-82-7732-300-8
ISSN	:	0809-9642
Prosjektnummer	:	3021
Oppdragsgiver	:	Distriktssenteret
Kontaktperson	:	Torbjørn Wekre og Bjørn Richard Jensen
Oppdragets størrelse:	:	100.000 kr
Prosjektleder	:	Espen Carlsson
Medarbeider(e)	:	Roald Sand
Foto forside	:	Meld. St. 5 (2019-2020) Levende lokalsamfunn for framtiden – Distriktsmeldingen.
Sammendrag	:	Rapporten beskriver hvordan tre distriktskommuner har bidratt til næringsutvikling gjennom ulike grep de har tatt.
Emneord	:	Distriktskommuner, kommunale tiltak, næringsutvikling og bedriftsutvikling.
Dato	:	Desember 2019
Antall sider	:	23
Status	:	Offentlig
Utgever	:	Trøndelag Forskning og Utvikling AS Postboks 2501, 7729 STEINKJER Telefon 74 13 46 60

FORORD

Rapporten beskriver resultatene fra et oppdrag TFoU (Trøndelag Forskning og Utvikling AS) har hatt for Distriktssenteret (Kompetansesenter for Distriktsutvikling), høsten 2019. Oppdraget har gått ut på å beskrive hvordan tre distriktskommuner i Midt-Norge har lyktes med bidrag innen næringsutvikling.

TFoU er et samfunnsvitenskapelig forskningsinstitutt som leverer oppdragsforskning innen bl.a. samfunnsutviklingsområdet. Distriktssenteret er et statlig organ underlagt Kommunal- og Moderniseringsdepartementet som jobber primært med samfunnsutvikling i små kommuner.

Oppdraget har hatt en økonomisk ramme på kr 100 000 pluss mva., altså vel ni dagsverk.

Kontaktpersoner i Distriktssenteret har vært Bjørn Richard Jensen og Torbjørn Wekre. Disse har deltatt i diskusjoner og gitt innspill ved oppstart og avslutning av prosjektet.

Rapporten er skrevet av Roald Sand og Espen Carlsson som også har samlet inn nødvendige data. Det foreligger ingen relasjoner av betydning mellom informanter og TFoU og de som har hatt kontakt med informantene.

TFoU og oppdragsgiver Distriktssenteret har hovedkontor i samme by, og fra 1.9.2019 i samme del av bygningen som heter InnoCamp Steinkjer. Begge aktører har klare systemer og rutiner for håndtering av oppdrag og eventuelle relasjoner eller andre faktorer som kan påvirke gjennomføring av oppdrag på måter som kan være i strid med regler for habilitet og forskningsetikk. I forbindelse med oppdraget har flere representanter fra hhv. TFoU og Distriktssenteret, reflektert over gjennomføringen og kontakten mellom partene, og ikke funnet forhold av betydning for prosjektresultatene ut fra dette.

Steinkjer, desember 2019

Espen Carlsson
prosjektleder

INNHold

	side
FORORD	iii
INNHold	iv
1. INNLEDNING	- 1 -
1.1 Bakgrunn	- 1 -
1.2 Formål og metode	- 2 -
1.3 Rapportens videre oppbygging	- 2 -
2. OFU-PROSJEKT INITIERT AV OVERHALLA KOMMUNE	3
2.1 Innledning	3
2.2 Involverte parter og hva som ble gjennomført	3
2.3 Hvordan ble det gjennomført – og av hvem?	5
2.4 Resultater for kommune og næringsliv	6
3. SELBU KOMMUNE SOM AKTIV EIER OG TILRETTELEGGER FOR NÆRING	9
3.1 Innledning	9
3.2 Involverte parter og hva som ble gjennomført	9
3.3 Hvordan ble det gjennomført – og av hvem?	11
3.4 Resultater for kommune og næringsliv	12
4. SURNADAL KOMMUNES BIDRAG FOR TALGØ MØRE TRE	14
4.1 Innledning	14
4.2 Involverte parter og hva som ble gjennomført	14
4.3 Hvordan ble det gjennomført – og av hvem?	17
4.4 Resultater for kommune og næringsliv	18
5. SENTRALE RESULTATER	19
5.1 Sentrale resultater	19
5.2 Konklusjon	19

1. INNLEDNING

I dette kapitlet går vi kort gjennom bakgrunn, formål og problemstillinger samt rapportens videre oppbygging.

1.1 Bakgrunn

Kommuner har en viktig oppgave i å legge til rette for samfunnsutvikling og det å skape attraktive lokalsamfunn. Utover å ha et godt nivå på det man forbinder med lovpålagte tjenester og forvaltningsoppgaver, kan dette dreie seg om f.eks. arealbruk, infrastruktur, steds- og sentrumsutvikling, næringsutvikling, miljø og folkehelse, se f.eks. Sand et al. (2015).¹

Næringsutvikling er svært viktig for å opprettholde og skape attraktive arbeidsplasser og bosetting i alle lokalsamfunn, men ekstra viktig i distriktskommuner med lange avstander inn til alternative arbeidsmarkedssentra. Det er imidlertid stor variasjon i hvordan distriktskommuner arbeider med næringsutvikling, se f.eks. Cruickshank et al. (2014),² og hvordan man lykkes med å skape vekst, se Vareide et al (2018).³ Et hovedpoeng er likevel at mange tiltak fra kommunenes side, kan ha god effekt på arbeidsplassutvikling og folketall, se for eksempel Sand et al. (2017).

Distriktsenteret (Kompetansesenter for Distriktsutvikling) er en offentlig virksomhet underlagt Kommunal- og Moderniseringsdepartementet, som arbeider med hvordan distriktskommuner skal oppnå bedre samfunnsutvikling. Distriktsenteret henvendte seg i oktober til fire fagmiljø om å identifisere og beskrive tre eksempler hver fra kommuner som utmerker seg positivt i måten de har arbeidet med næringsutvikling:

- NORCE – Alta velger tre eksempler fra Nord-Norge.
- Trøndelag Forskning og Utvikling velger tre eksempler fra Midt-Norge.
- Oxford Research AS velger tre eksempler fra Vestland, Rogaland og Agder.
- Østlandsforskning velger tre eksempler fra Østlandet.

Det viktigste kriteriet for valg av eksempel-kommuner ble uttrykt som at kommunens grep konkret har gitt resultater i det lokale næringslivet. Dvs. at det er en klar sammenheng mellom kommunens grep eller tiltak og det som er oppnådd i det lokale næringslivet. Dette kan både være grep som har bidratt til både sikring av

¹ Sand, R., P.K. Alnes, I.M. Bakken, L. Ekmann, K. Gløtvold-Solbu, K. Lie, P.O. Lund, G. Nossun, H. Sivertsen og A. Thorstensen (2015): Utredning av kommunestruktur for Steinkjer, Verran, Snåsa og Inderøy. Rapport 2015:15. Trøndelag Forskning og Utvikling.

² Cruickshank, J., Vasstrøm, M., Sand, R., Sivertsen, H. og Haugum, M. (2014): Samfunnsutviklingskapasitet i småkommuner. En studie av 41 småkommuner. Rapport 2014:14. Trøndelag Forskning og Utvikling.

³ Vareide, K., S. Svardal, H. Nyborg Storm og S. Groven (2018): Suksessrike distriktskommuner anno 2018. TF-rapport nr. 442. Telemarksforskning.

arbeidsplasser og utvikling av nye arbeidsplasser, etablering av nye bedrifter, økt verdiskaping, utvikling av nye produkter, nye markeder, osv. Blant eksempler på konkrete grep ble det videre nevnt:

- Kommunen som partner i offentlige forsknings- og utviklingsprosesser.
- Offentlig – privat samarbeid i byggeprosesser.
- Innkjøpspolitikk som gir lokalt næringsliv muligheter.
- Tiltak fra administrasjon eller politikere inn mot konkretet bedrifter.

1.2 Formål og metode

Formålet med rapporten er å øke kunnskapen om hvordan distriktskommuner lykkes med å legge til rette for næringsutvikling.

Rapporten er avgrenset til å se på eksempler på vellykkede næringstiltak og virkninger av dette, i distriktskommunene Surnadal, Selbu og Overhalla. I tillegg er rapporten avgrenset av en økonomisk ramme på kr 100.000, - eks. mva.

I en tidlig kartleggingsfase var vi inne på flere enkeltkommuner innen både sentralitetsklasse 5 og 6 i Midt-Norge. Flere av disse falt ut fordi det enten ikke var åpenbare kommunale grep med næringsutvikling, svært høye ekstraintekter gjennom havbruksfond eller kraftproduksjon eller fordi det var vanskelig å få kontakt med kommunene.⁴ De tre kommunene som til slutt ble valgt ut, er alle innen sentralitetsklasse 5 i KMDs fagrapport Regionale utviklingstrekk 2018.⁵ I samråd med oppdragsgiver, Distriktsenteret, ble disse valgt ut fordi de bidrar til variasjon i hva det kommunale grepet gikk ut på, både i denne rapporten og opp mot bidragene fra de øvrige miljøene.

1.3 Rapportens videre oppbygging

Kapittel 2 viser aktuelle tiltak og virkninger av dette i Overhalla.

Kapittel 3 viser aktuelle tiltak og virkninger av dette i Selbu.

Kapittel 4 viser aktuelle tiltak og virkninger av dette i Surnadal.

Kapittel 5 inneholder sentrale resultater fra de tre casene, og en kort vurdering av hva disse resultatene kan brukes til.

⁴ Se f.eks. NOU 2019:19 om Skattlegging av havbruksvirksomhet og NOU 2019:16 om Skattlegging av vannkraftverk med bakgrunnsinformasjon på regjeringen.no.

⁵ KMD (2018). Regionale utviklingstrekk. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/regionale-utviklingstrekk-rut-2018/id2596450/?expand=factbox2597052>.

2. OFU-PROSJEKT INITIERT AV OVERHALLA KOMMUNE

2.1 Innledning

Overhalla er en kommune i norddelen av Trøndelag i sentralitetsklasse 5 og har ifølge SSB 3878 innbyggere per tredje kvartal 2019. Kommunen har hatt en positiv befolkningsutvikling siden midten av 2000-tallet og er lokalisert nederst i Namdalen rett øst for regionsenteret Namsos med rundt 8500 innbyggere i selve byen. Overhalla grenser til Fosnes og Høylandet i nord, Grong i øst, Snåsa og Steinkjer i sør og Namsos i vest. Sistnevnte slår seg sammen med Fosnes og Namdalseid og blir nye Namsos kommune fra 1.1.2020. Mellom Overhalla og Namsos sentrum er det 25 km. Nærheten til Namsos bidrar til en relativt stor netto utpendling. 4. kvartal 2018 utgjør denne netto utpendlingen 19 % av antall sysselsatte som bor i Overhalla kommune, ifølge SSB.

Det identifiserte eksemplet i Overhalla kommune handler om et gjennomført Offentlig Forsknings- og Utviklingskontraktprosjekt – med kortformen OFU - i perioden 2012-2013. Dette dreide seg om bygging av et leilighetsbygg med nyskapende elementer i samarbeid med forskningspartner SINTEF og tre bedrifter i Skogmo Industripark AS. Eksempelbeskrivelsen bygger på samtaler og epostkorrespondanse med to informanter i Overhalla kommuner og tre bedriftsinformanter, dokumenter som er gjort tilgjengelig fra informantene og diverse nettkilder.

2.2 Involverte parter og hva som ble gjennomført

De tre involverte bedriftene i Skogmo Industripark er Overhalla hus AS, Overhalla Betongbygg AS og Grannes VVS AS. Disse bedriftene har ifølge egne hjemmesider og offisielle regnskapsopplysninger (soliditet.no), om lag 560 mill. kr i omsetning (2018) og 215 ansatte fordelt på 105 mill. kr og 50 ansatte i Overhalla hus, 416 mill. kr og 140 ansatte i Overhalla Betong og rundt 40 mill. kr i omsetning og 25 ansatte i Grannes VVS. Til sammenligning hadde bedriftene om lag 197 mill. kr i omsetning og 110 ansatte i 2009, fordelt på 53 mill. kr og 25 ansatte i Overhalla hus, 123 mill. kr og 67 ansatte i Overhalla Betong og rundt 21 mill. kr i omsetning og 18 ansatte i Grannes VVS. Antall ansatte er her justert av oss i tråd med opplysninger om lønnskostnader.

Offentlige forsknings -og utviklingskontrakter (OFU) ble opprettet allerede i 1968, med formål å øke forsknings- og utviklingsaktivitetene i norske bedrifter i forbindelse med offentlige etaters anskaffelser. Målet med IFU/OFU-programmet i dag er å stimulere til FoU-samarbeid om utvikling av nye produkter, prosesser og tjenester som fremmer verdiskaping og konkurranseevne i norsk næringsliv. Leverandørbedrifter og

kundepartnere i privat og/eller offentlig sektor kobles for å løse utviklingsbehov. Ordningen ble studert og evaluert og fikk gode skussmål både i 2000, 2006 og 2012.⁶

Oppslaget i Namdalsavisa høsten 2014 illustrer utgangspunktet for prosjektet, sentrale aktører, innholdet og resultater av gjennomføringen.⁷

Overhalla Hus, Grannes VVS og Overhalla Betongs passivhusprosjekt ga de prisen for årets innovasjon i Namdalen i 2014.

På oppfordring fra Overhalla kommune startet de tre bedriftene i Skogmo Industripark å jobbe for en ny passivhusløsning, hvor nye materialer skulle få veggykkelsen til å minke dramatisk – men oppnå samme effekt.

Det klarte de. (...)

- Vinneren er med i et dynamisk miljø hvor tradisjonelle metoder kombineres med nytenking i et sterkt felleskap på tvers av bransjer og konkurrenter mellom. De har utviklet en ny type passivhus hvor de har utviklet en løsning med et tynt isolasjonsmateriale som benyttes iblant (sic) annet flyskrog og romfart. Målingene i de seks leilighetene de har satt opp på Skage i Overhalla, har vist svært gode resultater, uttalte Ulrik Hammervold på vegne av Innovasjon Norge.

Jomar Sagmo, Jan Roger Grannes og Arnt Ove Amdal tok imot prisen på vegne av de tre bedriftene.

- På vegne av oss alle tre, takk for denne ærefulle (sic) utmerkelsen. Vi har hatt Overhalla kommune, Innovasjon Norge, Sintef og Skogmo Industripark med oss på laget. Prosjektet har fått mer oppmerksomhet enn vi ante, og det er selvfølgelig artig, sier Sagmo.

Vi har hatt stor gevinst i å delta i dette samarbeidet alle sammen, sier daglig leder i Overhalla Hus, Jomar Sagmo.

Beslutningsprosessen og realiseringen av dette startet med inngåelsen av en intensjonsavtale mellom Overhalla kommune og tre bedrifter i Skogmo Industripark 21.6.2010.⁸ Formålet var at partene skulle utrede muligheter for å bygge klima- og miljøsmarte boliger med passivhusstandard, og berede grunnen for en forpliktende kontrakt der Overhalla kommune fatter vedtak om kjøp av utleieboliger. Samtidig ble det vedtatt å utrede en mulig OFU-kontrakt mellom kommunen, forskningspartner og de tre bedriftene i Skogmo Industripark som var del av Intensjonsavtalen.

Overhalla kommune har kraftinntekter. Om det såkalte Kraftskatteutvalgets forslag blir gjennomført, er det beregnet at Overhalla kan tape 5,4 mill. kr i årlige inntekter ifølge Landssammenslutningen for Vasskraftkommuner.⁹

Etableringen av Skogmo Industripark skjedde rundt 2004 på initiativ fra flere lokale bedrifter etter at de først hadde vært gjennom en fase der det ble sett nærmere på aktuelle behov og løsninger (Ryan et al. 2014: 41).¹⁰ Et aksjeselskap – 100 % eid av

⁶ Furre, B. H., R. Stiberg Jamt, T. B. Hansen og B. Brastad & S. Johansen (2012). Mer av det gode. Evaluering av Forsknings- og utviklingskontrakter – IFU-OFU-programmet. Kristiansand, Oxford Research.

⁷ Skaret, P.M. (2014). Trio ble årets innovatører. *Artikkel i Namdalsavisa* 18.9.2014. lastet 18.11.2019.

⁸ Overhalla kommune (2010). Intensjonsavtale med bedrifter i Skogmo Industripark om mulig Offentlig Forsknings- og Utviklingskontrakt (OFU) for utvikling av klima- og miljøsmarte boliger. Saksfremlegg utvalgssak 36/10, Overhalla formannskap 15.6.2010, Overhalla kommunestyre 21.6.2010.

⁹ Se Enerwe (2019). <https://enerwe.no/ntb-skatt-vannkraft/sa-mye-mener-kommunene-at-de-vil-tape-pa-kraftskatteutvalgets-forslag/335497> (datert 4.10.2019)

¹⁰ Ryan, A.W. Sand, R. Carlsson, E. og Bye, R. (2014). Samfunnsanalyse Namdalsregionen: Samhandlingen mellom Namsos som regionby og omlandet med mål om økt vekstkraft. Utredning nr 164, Høgskolen i Nord-Trøndelag, Steinkjer, desember 2014.

bedriftene i parken - ble etablert i 2006 med overordnet intensjon om å være med å tilrettelegge for at bedriftene i parken når målene sine. Nord-Trøndelag fylkeskommune skriver i RUP-rapporten for 2013 om industriparken at «(...) på Skogmo i Overhalla har om lag 30 bedrifter hatt et nært utviklingssamarbeid i mange år». 450 personer hadde sin arbeidsplass på området i 2014. I 2019 har antallet – ifølge skogmoindustripark.no - økt til 53 bedrifter med ca. 770 ansatte. Overhallagruppen har på sin side godt over 200 av disse, med rundt 50 ansatte i Overhalla hus og 140 ansatte i Overhalla Betong, ifølge overhallagruppen.no. Grannes VVS har 30 ansatte med oppmøtested i Namsos, men er tilknyttet Skogmo industripark som samarbeidsaktør.

Sentrale områder det har blitt jobbet mye med over tid i Skogmo industripark, ifølge daglig leder (i Ryan et al 2014), er å utvikle kompetanse i bedriftene, styrke nettverk (innad i parken og utad), utvikle prosjekter/ideer; være en ressurs i/for gjennomføring inkl. samarbeid dem imellom, og ikke minst synliggjøre bedrifter/ideer. Omtrent 60 % av bedriftene tilhører bygg-/anlegg/maskinentreprenør-bransjen, man har et kontaktnett mot - og det samarbeides med - kunnskapsleverandører på teknisk side i Trondheim (Ryan et al. 2014). Informanten referert i Ryan et al (2014) mente at det har blitt et tettere samarbeid mellom de samlokaliserte virksomhetene over tid; «en lavere terskel for å innlede samarbeid bedriftene imellom». Skogmo har en sentral beliggenhet i bo- og arbeidsmarkedsregionen Høylandet, Grong, Namsos og Overhalla. Spesielt nærheten til sistnevnte med kort kjøretid betyr mye for bedriftene, ifølge Skogmo-informanten som ble intervjuet av Ryan et al (2014). Det er også bedrifter lokalisert i Namsos som er aktive medlemmer i Skogmo industripark.

2.3 Hvordan ble det gjennomført – og av hvem?

Fra Overhalla kommunes side ble det fortalt at eksemplet og det øvrige relaterte arbeidet må forstås i lys av en villet utvikling over tid. Det ble laget en klima- og miljøplan i 2006 for perioden 2007-2019 og kommunen ble miljøsertifisert høsten 2007 etter ett års arbeid.¹¹ Med dette utgangspunktet for 13-14 år siden, ble det lansert ambisjoner og et handlingsprogram knyttet til energibruk og kommunale bygg, både nye og eksisterende bygningsmasse, om hva kommunen skulle satse på. I saksopplysningene rundt intensjonsavtalen fra 2010 står det f.eks.:

«Overhalla kommune ønsker gjennom klima- og energiplanen å blant annet sette fokus på energieffektive bygg. Det har ført til at vi nå er i ferd med å bygge en barnehage med passivhusstandard. I tillegg har kommunen etablert en støtteordning på kr 40.000 for boligbyggere som bygger i tråd med passivhus-standarden». Sistnevnte tolker vi retning av å gjelde privatpersoners boligprosjekt.

¹¹ Se også: Standard.no (2008). Overhalla kommune: Miljø har blitt en rød tråd i vårt arbeid. Opprettet 2008, sist oppdatert 24.1.2014, lastet 3.12.2019.

Høsten 2009 deltok også representanter fra kommunen og SI på et klima- og energiseminar på Steinkjer om energibruk i bygg og muligheter for bruk av Offentlige Forsknings- og Utviklingskontrakter i utviklingsammenheng. Kommunen støttet også et omsøkt arbeid om å komme i gang med miljøsertifisering av bedrifter i industriparken tilbake i 2009.¹² Dette endte med miljøsertifisering av sju bedrifter etter ISO 14001, herunder de tre involverte bedriftene, i perioden 2010-11.

I Kommunestyret 20.06.11 videreføres intensjonsavtalen med sikte på bygging av leilighetsbygg og det blir gjort et omreguleringsvedtak. I 2012 ble finansiering av geoteknisk bistand i forbindelse med omregulering av den aktualiserte tomten for byggeprosjektet vedtatt, og det ble vedtatt å gjennomføre OFU-prosjektet med tilskudd fra Innovasjon Norge, mens investeringene finansieres ved tilbakeføring av utløst momskompensasjon, tilskudd til utleieboliger fra Husbanken, tilskudd til passivhus fra Enova og låneopptak.¹³

2.4 Resultater for kommune og næringsliv

Et variert forarbeid, herunder forpliktende sertifiseringsprosesser, kommunens initiativ for lokal næringsinvolvering og Intensjonsavtale med tre bedrifter ved Skogmo industripark fra 2010, var forutsetninger for arbeidet med det nyskapende byggeprosjektet som ble igangsatt i 2012. Ifølge rådmannen i Overhalla kommune ble bygget *«tatt i bruk høsten 2013 og har stått som et referanseprosjekt for kommuneorganisasjonen og de deltagende bedriftene hva angår næringsutvikling»*. Byggeprosjektet og det senere samarbeidet, har også vært viktig for kommunens arbeid med klima- og miljøplaner de siste årene med vedtak den 16.06.2014 om klima- og miljøplan for perioden 2014 – 2019.¹⁴

Fra bedriftenes side ble det fortalt om et prosjekt preget av nybrottsarbeid gjennom kobling til Sintef som forskningspartner og utprøving av nye løsninger. Prosjektet ble ansett som godt og hevet kunnskapsnivået til alle som var med, inklusive kommunen. I det aktuelle prosjektet bidro Sintef med kunnskap rundt sammenføring av betong, stål og tre samt energiløsninger. Kommuneinformantene har inntrykk av at næringslivet har nytt godt av prioriteringene som ble gjort.

Det omtalte byggeprosjektet blir fra kommune og næringsliv nevnt som et av fire lokale referanseprosjekt på miljøvennlige bygg i perioden 2011-2017 og synliggjør sammenhengen mellom strategier, handlingsplaner og reelle tiltak i Overhalla. De

¹² Overhalla kommune (2009). Miljøsertifisering på gang av bedrifter i Skogmo Industripark. Publisert 3.6.2009. Lastet 4.12.2019.

¹³ Overhalla kommune (2012). Saksfremlegg om byggeprosjektet. Datert 14.5.2012.

¹⁴ Overhalla kommune (2014). Handlingsplan for miljøarbeidet. Lastet 28.11.2019. Overhalla kommune (2018). Hvordan komme fra kunnskap til politikk, fra plan til handling? Presentasjon på Klimasamling for kommunene i Trøndelag 27. og 18. november 2018.

Øvrige er en barnehage i passivhusstandard ferdigstilt i 2011. Her ble det lagt vekt på «varmeisolasjon, ekstra god tetthet, gode vinduer, utnyttning av solenergi og varmegjenvinning». Det arbeides for tiden med å utvide denne barnehagen. I 2015 ble det bygget et miljøvennlig skolebygg med solcelleanlegg som selger overskuddsstrøm via NTE, og i 2017 ble det bygget en Svanemerket barnehage i tilnærmet nullenergistandard (se ellers under). Alle disse prosjektene er gjennomført i samarbeid med lokale aktører innenfor byggenæringen.

Overhalla kommune blir av næringsinformanter oppfattet som god til å utfordre til utviklingstiltak, og etableringen av det aktuelle leilighetsbygget ble ansett som et svært godt eksempel på etablering av samarbeid mellom lokale innkjøpere, tilbydere og kommuneeksterne FoU-aktører som sammen bidrar til verdiskaping og kompetanseheving som får positive konsekvenser over tid for både Overhalla kommune, nabokommuner, enkeltbedrifter, næringsliv og andre.

Det omtalte OFU-prosjektet fra 2012/2013 fikk mye positiv oppmerksomhet gjennom medieoppslag og næringsprisutdeling med mer. Det ble vist til eksempler på at dette og relaterte prosjekt som næringsaktørene senere har deltatt i, har vært viktige referanseprosjekt og dermed en forutsetning for å være relevant og bli valgt tilbyder i forbindelse med senere anbudsprosesser og bruk av innovasjonsvirkemidler i andre kommunale utbyggingscase. Det har bidratt til å utvikle og forberede lokale bedrifter til å møte et marked som stiller stadig strengere miljøkrav. Det gjenspeiles i følgende sitat fra en av kommuneinformantene: *«Som en av bedriftslederne sa senere: hadde det ikke vært for dette prosjektet så hadde de ikke vunnet det de vant i ettertid av åpne anbudskonkurranser, der det var stilt strenge miljøkrav».*

En av informantbedriftene ble for eksempel kontaktet av nabokommunen Fosnes som begynte arbeidet med Fyret flerbrukshus i 2014. Dette prosjektet ble gjennomført som det vi kaller en innovativ offentlig anskaffelse med involvering av aktuelle bedrifter på et tidlig tidspunkt, og påfølgende OFU-kontrakt mellom bedriftene fra Overhallaeksempelet og NTNU. Resultatene for en av de tre bedriftene som arbeidet med Overhallaeksempelet, men som har postadresse Namsos, beskrives slik av Leverandørutviklingsprogrammet:¹⁵

«Den totaltekniske entreprisen fikk den lokale namsosbedriften Grannes VVS. Gjennom prosjektet og OFU-kontrakten utviklet de nye produkter og tjenester som førte til behov for 7 nye ansatte; 2 VVS-ingeniører og 5 rørleggere. Økt kompetanse og kapasitet i bedriften har gitt dem tilgang til et større marked og bedre konkurransekraft for totaltekniske entrepriser. Dette viser at byggeprosjekter har stort potensiale for lokal næringsutvikling.»

Med henvisning til samme bedrift kan det trekkes en parallell til byggingen av Skage barnehage i Overhalla kommune. Dette er et bygg i passivhusstandard på 1500m² med

¹⁵ Sætertrø, H. (2017). Fyret flerbrukshus med smarte energiløsninger. Leverandørutviklingsprogrammet.

tilnærmet nullenerginivå, bygningsintegreerte hybridfangere (sol), lagringsløsninger mht oppvarming og varmegjenvinning fra gråvann. I dette prosjektet var GL-Bygg AS, som også er en del av Skogmo Industripark, totalentreprenør. På bygg.no (2019) står det at dette er Norges første svanemerkede barnehage. Svanemerket stiller strenge krav til lufttetthet, håndtering av kjemikalier og avfall, sikring mot fuktskader, m.m.

Koblingene til relevante eksterne kunnskapsmiljø og virkemiddelaktører er for bedriftenes del opprettholdt gjennom involveringen og samarbeidet i Skogmo industripark. Utover konkret prosjektsamarbeid i de respektive bedriftene ble Industrilederskolen Lean i regi Sintef, og koblinger til relevante studier ved NTNU, nevnt av bedriftsinformantene. Av skogmoindustripark.no fremgår det også at det i samarbeid med OsloMet, Digital Norway, Kongsberg Innovasjon og Smart Innovation Norway er utviklet et studieprogram innen teknologiforståelse for tre næringsklynger, med start på nyåret 2020, som tilbys medlemmene i industriparken.

Det jobbes i disse dager med revidering av klima- og miljøplanen, og fra kommunens side ble det fortalt om enda større ambisjoner fremover. KS-rapporten «kortreist kvalitet» ble nevnt som inspirasjonskilde for arbeidet siden 2017.¹⁶ Det er også på det rene at Overhalla kommune deltar sammen med Trøndelag fylkeskommune i det nye *kommunenettverket om klima og kortreist kvalitet*.¹⁷ Målet med nettverket er å videreutvikle kunnskap om og finne tiltak for hvordan en omstilling til et lavutslippssamfunn kan gjennomføres. At hver kommune skal være *representert med folkevalgt ledelse, administrativ toppledelse, samt ledelsen i relevante virksomheter eller utviklingsprosjekter* indikerer den lokale medvirkningen og forankringen av denne typen arbeid. Her er det også sannsynlig at det skjer læring på tvers av de involverte kommunene, forvaltningsnivåene, næringsaktørene og vikemiddelaktørene om innovativ kommunal praksis.

«Klima- og miljø har vært et sentralt tema i kommunen de siste 12 årene og vi kan si at det har skjedd et skifte fra en «ildsjelkultur» til «institusjonalisering» på dette området – forhold ble satt mer i system og det arbeides mer systematisk – det har sine fordeler – ikke minst når det gjelder å sette målrettede ting på dagsorden og opprettholde fokus – sikre ressurstilgang» (Kommuneinformant).

¹⁶ KS (2016). Kortreist kvalitet. FoU-rapport utarbeidet for KS av CICERO mfl.

¹⁷ KS (2019). *Kommunenettverk om klima og kortreist kvalitet*. Publisert 31.01.2019.

3. SELBU KOMMUNE SOM AKTIV EIER OG TILRETTELEGGER FOR NÆRING

3.1 Innledning

Selbu er en kommune i sentralitetsklasse 5 i Trøndelag, og har 4057 innbyggere per tredje kvartal 2019 (SSB 2019). Kommunen ligger sørøst for og 67 km fra Trondheim. Den grenser ellers mot Meråker i nordøst og Stjørdal i nord. Den regionale flyplassen Værnes og den mellomstore byen Stjørdalshalsen med 13000 innbyggere, befinner seg 36-39 km fra kommunesenteret i Selbu. Nærheten til Stjørdal og Trondheim bidrar til en relativt stor netto utpendling. 4. kvartal 2018 utgjør denne netto utpendlingen 22 % av antall sysselsatte som bor i Selbu kommune, ifølge SSB.

I Selbu ble det identifisert et eksempel på hva som er mulig hvis kommunen tar aktivt eierskap i en lokalt forankret bedrift som har investeringsbehov i en overgangsperiode preget av vekst og omstilling. Bedriften det dreier seg om er SIFA AS, etablert i 1992. Da flyttet Siemens ut av lokalene, og de ansatte bestemte seg for å overta og videreføre driften. Rundt årsskiftet 2017/18 var bedriften i forhandlinger med Siemens om en større flerårig kontrakt om leveranser av nettstasjoner. Bedriftens hovedprodukt er å skjære og brette tynnplater i aluminium, kopper, rustfritt stål, svartstål og messing fra en halv millimeter til noen centimeter tykkelse etter kundenes behov.

Eksempelbeskrivelsen bygger på samtaler og epostkorrespondanse med to informanter i Selbu kommune. Grunnet manglende respons på forespørsler til SIFA, bygger bedriftsperspektivene hovedsakelig på tre intervju og presseoppslag i hhv. Selbyggen (2017), Nea Radio (2018) og Stjørdals-Nytt (2019).¹⁸ I oppslag nummer to er et elleve-minutters intervju med daglig leder gjort tilgjengelig. Ellers har vi benyttet offentlig tilgjengelige dokumenter som referat og underlag kommunestyremøter, Årsberetninger for næringssekskapet (2017 og 2018) samt konkurransegrunnlag og beslutninger i anbudsprosessen, som kildemateriale.¹⁹

3.2 Involverte parter og hva som ble gjennomført

Selbu kommune er eier av grunneiendom og bygninger der bedriften SIFA AS er lokalisert. Informasjon på bedriftsdata-baser viser at Selbu kommune eier 50,3 prosent

¹⁸ Uthus, B. (2017). E e mebonding e. [Artikkel i Selbyggen](#) 07/12/2017, lastet 28.11.2019; Reitan, A. (2018). SIFA AS med sterk vekst. [Presseoppslag NEA radio](#) 19.09.18, lastet 23.11.2019; Skaufel, F. (2019). Fra 19 til 38 ansatte på to år. [Artikkel i Stjørdals-Nytt](#) publisert 15.4.2019, lastet 28.11.2019.

¹⁹ Doffin (2018). [Tilbudsforespørsel tilbygg SIFA](#), 3.9.2018.

av aksjene i selskapet.²⁰ Det kommunale foretaket Selbu Næringssselskap KF forvalter eiendommen og byggene på vegne av kommunen og har leiekontrakten med SIFA.

Selbu kommune har betydelige kraftinntekter. Om det såkalte Kraftskatteutvalgets forslag blir gjennomført, er det beregnet at Selbu kan tape 12 mill. kr i årlige inntekter ifølge Landssammenslutningen for Vasskraftkommuner.²¹

Selbu næringssselskap KF ble opprettet i 2002 med formål om å oppføre, eie og forvalte grunn og lokaler for næringsutvikling i Selbu. Opprettelsen ble vedtatt av kommunestyret spesielt med tanke på å ivareta kommunens engasjement ved utbygging av Kjelstad Sagbruk og høvleri i sin tid. Senere har Selbu Byggtre AS kommet inn som leietagere.²²

På forsommeren 2017 ble det gjort vedtak i Selbu kommune om at SIFA-bygget skulle overføres til næringssselskapet.²³ Styret i næringssselskapet sluttet seg til dette i vedtak 29. juni 2017 og forvaltning og drift av SIFA bygget ble overtatt av Selbu Næringssselskap fra og med 1. oktober samme år. Fra dette tidspunktet ble næringssselskapet ny formell utleier av industrilokaler til SIFA AS.

Daglig leder ble intervjuet av lokalavisen i desember 2017 og forteller: «*På nyåret blir det avgjort om vi klarer å ro i land langtidskontrakten med Siemens om levering av nettstasjoner. Det vil bety en vesentlig verdiskapning, både i form av økt omsetning og flere ansatte. I en slik konkurransesituasjon er vi nødt til å holde kortene tett inntil brystet. Men ja, jeg håper og tror vi står ganske sterkt*».

Han er samtidig klar på at eierskap og sterke nøkkelpersoner gir den lokale virksomheten gode odds i forhold til konkurrentene, og som han forteller videre: «*Vi har en meget positiv eier i Selbu kommune, og navn som (...) NN3 borger for entusiasme og handlekraft. I tillegg er den daglige lederen jeg overtok etter, (...) fortsatt med i kulissene. (...) (Han) har jobba i Siemens og produsert nettstasjoner tidligere, og hva det betyr å ha en slik ressursperson i bedriften akkurat nå, kan vel ikke understrekes sterkt nok*».

Vinteren 2018 ble det klart at SIFA AS fikk en større flerårig kontrakt på levering av nettstasjoner til Siemens. Og som daglig leder av bedriften forteller i et lengre intervju med Nea Radio i september 2018: «*Kontrakten med Siemens er avgjørende for det som nå skjer hos SIFA (...) Til dem leverer vi nettstasjoner, eller "trafokiosker", både ut- og innvendig opererte. Kontrakten er på tre år med opsjoner og løper til en av partene sier*

²⁰ Se f.eks. proff.no (2019). [Om SIFA AS](#).

²¹ Se <https://enerwe.no/ntb-skatt-vannkraft/sa-mye-mener-kommunene-at-de-vil-tape-pa-kraftskatteutvalgets-forslag/335497>.

²² Årsberetning og regnskap for [Selbu næringssselskap KF 2017](#).

²³ Årsberetning [Selbu næringssselskap KF 2018](#).

den opp. Men - vi har tenkt å levere et skikkelig bra produkt og hvis vi fortsetter med det, skal vi levere nettstasjoner i mange, mange år framover her i Selbu (...).

Denne kontrakten krevde imidlertid bygging av et nytt og moderne produksjonslokale. Det viste seg at de gamle lokalene på 2.500 kvadratmeter ikke holdt mål, verken i størrelse eller funksjonalitet. Dette ble formidlet til Ordfører og Selbu næringssselskap allerede i desember 2017, og som daglig leder fortalte i et intervju våren 2019: «*For oss, som er en liten bedrift, ville det bety et stort økonomisk løft. Derfor tok vi før jul i 2017 kontakt med ordfører og Selbu Næringssselskap om de kunne sette opp bygget, hvor vi kunne bli leietagere*». Som daglig leder fortalte videre i intervjuet fra 2018: «*2000 nye kvadratmeter er avgjørende, for vi har i dag ikke takhøyde nok til å bygge de største stasjonene. Nye lokaler er viktig også for den mekaniske produksjonen. Det er trangt her, og nye produksjonslokaler og nye maskiner vil øke produktiviteten*».

Den kommunale informanten fortalte om gjensidig forståelse mellom bedriftsledelsen på den ene siden og politisk og administrativ ledelse på den andre om at det var: «*svært viktig for SIFA at utbyggingen måtte skje raskt for at de skulle klare å levere i henhold til kontrakt med Siemens*».

3.3 Hvordan ble det gjennomført – og av hvem?

I 2018 ble det gjort vedtak i kommunestyret om et låneopptak på kr 35 mill. for å bygge nye produksjonslokaler, der det også blir plass til et moderne lakkverksted. Innenfor kostnadsrammen ble det også lagt planer for å renovere eksisterende kontorlokaler og kantine. I september 2018 ga også et enstemmig kommunestyre i Selbu SIFA AS et ansvarlig lån på 7,5 mill. kr med begrunnelsen "*som følge av kraftig vekst og utfordringer i forhold til kapitalbinding og likviditet*".

Selbu kommune brukte Selbu Næringssselskap KF som utbygger, og med bistand fra lederen av bygg og eiendomsavdelingen i Selbu kommune, ble det inngått kontrakt om byggeledelse, og med hovedentreprenør og en sideentreprise på elektro.

Lov om offentlige anskaffelser» ble lagt til grunn for konkurransen. Anskaffelsesforskriftens del II ble gjeldende da komplett anskaffelse lå innenfor EØS-terskelverdien mellom 1,1- 44,0 MNOK (som gjelder for bygge- og anleggsarbeider). Anskaffelsen ble utlyst på Doffin i september 2018 og det kom inn fire tilbud, hvorav ett ble forkastet da det ble levert etter fristen. På vegne av Selbu Næringssselskap ble byggeledelsen, inklusive formalitetene rundt konkurransen, utført av det rådgivende ingeniørselskapet Karl Knudsen AS, lokalisert i Trondheim.

Selbu kommune har rammeavtale med tre elektroentreprenører, henholdsvis K. Eidem Elektro AS, Bravida og NTE, der førstnevnte har base i Selbu. Det ble parallelt gjennomført en mini-konkurranse med disse. Årsaken til at elektro ikke var med i totalentreprisen var at endelig løsning på en del av lakkanlegget og varmegjenvinning ikke var prosjektert ferdig på dette tidspunktet.

Etter gjennomgang av samtlige tilbud, kontrollregning, avklaringsmøte og tilhørende vurderinger ble totalentreprisen vunnet av maskin- og byggentreprenørfirmaet Røset AS, lokalisert i Selbu. Av innstillingsbrevet kan vi se at både pris og fremdrift slår positivt ut for denne leverandøren. Den lokale virksomheten innenfor elektro ble utkonkurrert av Bravida i den nevnte mini-konkurransen.

Kommuneinformanten fortalte at «*Utbygger har hatt en meget god prosess med valgte entreprenører som har vært fleksibel med tanke på endringer gjennom hele prosessen og det har blitt overlevert et bygg med meget god kvalitet*».

Kontrakten med Siemens ble signert i juli 2018.²⁴ Byggingen startet på høsten 2018, og allerede i mai 2019 ble nettproduksjonsavdelingen flyttet over i nybygget på 2000 km². Plassen som ble frigjort i gammelbygget skal etter hvert ende opp som pulverlakeringshall (Skaufel 2019).

Som daglig leder forteller i intervjuet med Stjørdals-Nytt medio april 2019: «*De (les: ordføreren og næringssselskapet) fortjener skryt for måten de opptrådte da vi tok kontakt. For at vi skulle få kontrakten var det helt avgjørende at de stilte opp med planer og vedtak med en eneste gang. Jeg er ganske sikker på at det ikke finnes mange andre kommunale bygg som er blitt satt opp så raskt*».

Ifølge kommuneinformanten ble endelig ferdigattest for nybygget signert 21.nov 2019.

3.4 Resultater for kommune og næringsliv

Gjennomgangen har vist at eksemplet handler om samspillet mellom en bedrift med sterk lokal forankring, et aktivt og konstruktivt bedriftsstyre, kommunens politiske og administrative apparat og det kommunale næringssselskapet for å beholde og skape arbeidsplasser i kommunen. Det ble i fellesskap tatt grep og reagert kjapt da det ble behov for å avklare formelle barrierer, altså tunge investeringer i ny produksjonshall. Dette ble vektlagt og satt som forutsetning i forhandlinger med en stor kunde om en treårig kontrakt med opsjoner som løper inntil en av partene sier den opp.

I perioden 2017-2019 har både omsetningen og antallet ansatte i SIFA doblet seg. Fra offisielle regnskap (soliditet.no), finner vi at bedriftenes omsetning og lønnskostnader varierte rundt hhv. 25 mill. kr og 10 mill. kr pr år i perioden 2009-2017. Regnskapet for 2018 viser at omsetningen rundet 53 mill. NOK og at lønnskostnadene var steget til 17,7 mill. kr (proff.no, Skaufel 2019). Våren 2017 jobbet 19 personer i bedriften, ett år senere var vel 30 personer ansatt og daglig leder uttalte at «*midlertidig ansatte tilknyttet nettstasjonsproduksjonen er nå fast ansatt, og jeg forventer at vi blir enda flere, uten at jeg kan si hvor mange*» (Reitan 2018). Våren 2019 var det snakk om 38 ansatte (Skaufel 2019). Vi har fått informasjon som kan tyde på at ytterligere to er

²⁴ Lien, I. (2018). Viktig kontrakt for SIFA. Artikkel i [Selbyggen](#) 20.07.2018, lastet 3.12.2019.

ansatt i løpet av denne høsten, og at det nå er 40 som jobber ved bedriften: «*Det har vært en markant økning i arbeidsplasser på SIFA (...) på grunn av utbyggingen og konkurransen de vant med Siemens*» (Kommuneinformant), og som daglig leder sier: «*Egentlig har det gått greit å rekruttere nye medarbeidere. Vi har fått nye ansatte fra hele Neadalføret. Da Glen Dimplex ble lagt ned i Stjørdal søkte flere av de tidligere ansatte seg til oss. De som bor i Stjørdal, bruker ikke lengre tid hit til Tømra enn de som bor øverst i Selbu*» (Skaufel 2019).

Vinneren av byggeprosjektets hovedentreprise som også er lokalisert i Selbu, måtte ikke foreta nyansettelser for å gjennomføre oppdraget som for deres del var stipulert til vel 20 mill. NOK. Men det kan uansett tenkes at det har skjedd viktig lokal kompetanseheving gjennom anskaffelsen, både for kommunen, den lokale virksomheten som fikk oppdraget og andre: «*Det var spesielt løsninger på gjenvinning av varme fra lakkanlegget som var i fokus, i tillegg til at vi skulle bygge sammen gammel og nytt*», ifølge nøkkelinformanten i kommunen.

Kontrakten og den påfølgende investeringen i nybygg og fasiliteter handler også om bedriftsintern kompetansebygging, gjennom nye team, maskiner og personer:

«SIFA har vært i kraftig endring fra en ren tynnplate- til en monterings- og produksjonsbedrift. De ansatte og den kompetansen vi har her på huset er avgjørende. Mange vært her siden starten i 1992 og da jeg kom hit, var det iallfall (sic) flere som hadde 15 års ansiennitet enn som hadde fem» (Reitan 2018).

I denne sammenhengen er det også verd å nevne at SIFA AS investerte ti mill. i nytt utstyr på tampen av 2015 ved innkjøp av en fiberlaser og en såkalt «knekke» med automatisk verktøyskift, samt en traverskran og kursing av ansatte (Dahlø 2015).²⁵ Dette ble gjort for å øke effektivitet, kvalitet og leveransepresisjon. I tillegg til Innovasjon Norge som bidro med 1,65 mill. kr., støttet det kommunale næringsfondet i Selbu SIFA med 90.000 kr i den forbindelse. Allerede dette året ble etterslepet i og beskaffenheten til den 45-årige bygningsmassen satt på dagsorden og det ble slått fast at bygget ikke tilfredsstilte dagens krav til verken brann- eller arbeidstilsyn.

I Næringssselskapets årsberetning for 2018 blir det argumentert med at «*de grep som er gjort de siste årene med å etablere avtale med flere leietakere (vil) være bidrag til å redusere selskapets risiko. Selbu Næringssselskap har investert i bygg og anlegg og er avhengig av at leietakerne dekker sine forpliktelser*».

Med vedtaket om at SIFA-bygget skulle overføres til næringssselskapet i 2017 ble den årlige husleien til SIFA 400.000 kr i året. Denne dekker renter og avdrag på et lån som er tatt opp i KLP på 4.000.000 kr for å finansiere nødvendige utbedringer, bl.a. som følge av offentlige krav, på SIFA-bygget. Som følge av den store investeringen som skjedde i 2018/2019 vil husleien for SIFA øke til i overkant av 2 mill. kr årlig.

²⁵ Dahlø, B. (2015). Sifa investerer for ti millioner. Artikkel i [Selbyggen](#) 16.11.2015, lastet 3.12.2019.

4. SURNADAL KOMMUNES BIDRAG FOR TALGØ MØRE TRE

4.1 Innledning

Surnadal kommune i Møre og Romsdal er i sentralitetsklasse 5, og hadde et folketall på 5921 ved utgangen av 3. kvartal 2019 (SSB 2019). I nord grenser Surnadal kommune mot Halså og Hemne, i øst mot Rindal, i sør mot Oppdal, og i sørvest mot Sunndal. Over fjorden i nordvest ligger Tingvoll kommune. Kommunesenteret ligger i Skei/Surnadalsøra. Folketallet har gått noe tilbake de siste ti årene, men ikke så mye som forventet ut fra SSBs befolkningsprognose for samme periode.

Surnadal kommune danner ifølge Gundersen et al. (2019) en felles bo- og arbeidsmarkedsregion med kommunene Rindal og Halså. Til kommunesenteret i Rindal er det om lag 30 minutters kjøring, til Halså kommune 40 minutter. Fra kommunesenteret i nabokommunen Sunndalsøra er det ca. 1 times kjøretid til kommunesenteret i Surnadal, inkl. en ferje som på dagtid går hver halvtime. Til Trondheim 1 time og 50 min, mens det drøye 2 timer til både Kristiansund og Molde når vi inkl. normal ventetid på ferje. Lange avstander til nærmeste byer bidrar til tilnærmet ingen netto utpendling for Surnadal kommune i 2018, ifølge SSB.

Det identifiserte eksemplet i Surnadal kommune, handler om bidrag til utvikling av bedriften Talgø Møre Tre gjennom bedriftsutviklingstilskudd og en betydelig havneutbygging. Eksempelbeskrivelsen bygger på samtaler og epostkorrespondanse med kommunalsjef for næring og utvikling i Surnadal, daglig leder Talgø Møre Tre, havnekaptein Surnadal Hamn samt diverse dokumentasjon fra informantene eller nettkilder.

4.2 Involverte parter og hva som ble gjennomført

Surnadal kommune beskrives av informanter som aktiv innen næringsutvikling med tiltak som bl.a. havneutbygging, industriareal, bedriftsutviklingstilskudd og felles næringsutviklingsapparat med Sunndal.

Kommunen har i seks år samarbeidet med Sunndal kommune om næringsutvikling der bedrifter, fylkeskommune, Innovasjon Norge og kommunene bidrar økonomisk og med personalressurser. Samarbeidet kalles SuSu-programmet og bygger på Sunndal kommunes erfaringer og kompetanse fra et forutgående omstillingsprogram.²⁶ SuSu-programmet har handlet om felles arbeid med rekruttering, omdømmebygging, nettverksbygging, kompetanseheving og bedriftsretta tiltak. Dette har ifølge

²⁶ Se f.eks. [Oxford Researchs evaluering](#) av omstillingsprogrammet i Sunndal fra 2014.

informanter ført til tilflytting, flere arbeidsplasser og sikring av eksisterende arbeidsplasser. Virkningene på arbeidsplasser er dokumentert gjennom innhentede vurderinger fra bedriftene som har vært i kontakt med SuSu-samarbeidet. Kontakten med bedriftene varierer fra rådgiving/veiledning til saksbehandling og tilskudd til utviklingstiltak. Innovasjon Norges etablerte utviklingsverktøy brukes i arbeidet, bl.a. et utprøvd opplegg for å bli en mer næringsvennlig kommune og et vekstprogram for små og mellomstore bedrifter i endring (SMB-utvikling).

Surnadal kommune har betydelige kraftinntekter. Om det såkalte Kraftskatteutvalgets forslag blir gjennomført, er det beregnet at Surnadal kan tape 11,5 mill. kr i årlige inntekter ifølge Landssammenslutningen for Vasskraftkommuner.²⁷ Fra intervjuene får vi opplyst Surnadal kommune har et kraftfond med om lag 5,3 mill. kr i inntekter i 2019, og de siste årene har man årlig brukt 2 mill. kr til tilskudd bedriftsutvikling og andre lokale utviklingstiltak, 1 mill. kr til drift og felles næringsfond gjennom SuSu og for øvrig betydelige midler på landbruksfond, reiselivsdestinasjonsselskap og drift alpenser. En av bedriftene som har fått bedriftsutviklingstilskudd gjennom kommunens kraftfond, er Talgø MøreTre som for noen år siden fikk rundt 0,9 mill. kr i tilskudd.

På hjemmesidene til Talgø, presenteres selskapet som et norsk konsern som står for produksjon og import av varer innenfor hovedsakelig trelast. Talgø har hovedkontor og en elementfabrikk lokalisert i Todalen i Surnadal kommune, der det har foregått produksjon siden 1899, mens trelastfabrikken Talgø MøreTre har tilhold i industriområdet i Surnadal. Talgø Møre Tre var et tradisjonelt sagbruk og høvleri som havnet i Talgøkonsernets eie i 1997 og har etablert seg som en betydelig aktør på det norske trelastmarkedet, ikke minst gjennom merkevaren MøreRoyal. I tillegg har Talgø et distribusjonslager med beliggenhet på Vinstra, og er også eier av byggevarebutikkene Byggmakker Tredal, Bytås og Surnadal, samt bedriftene Hageland i Surnadal og Bindalsbygg i Bindal.

I følge soliditet.no eies bedriftene av Talgø Invest AS hvor Terje Talgø er daglig leder og eier av over 50 % av aksjene mens de øvrige aksjene er fordelt på fire andre personer i Talgø-familien. Bedriftene er organisert som egne aksjeselskap hvor Talgø MøreTre hadde nesten 426 mill. kr i omsetning og 64 mill. kr i lønnskostnader i 2018, etter en dobling av både omsetning og lønnskostnader de siste fire årene. Omsetningen i konsernet var til sammenligning 615 mill. kr i 2018, hvorav drøye 105 mill. kr i lønnskostnader.

I en tilsendt presentasjon fra daglig leder i Møre Tre Royal, opplyses det om 116 ansatte i bedriften i 2018 og et budsjett på 445 mill. kr i omsetning for 2019. Nå på tampen av 2019 opplyses det at man er 120 ansatte i Møre Tre Royal, og det ser ut til at man

²⁷ Se enerWe (2019). <https://enerwe.no/ntb-skatt-vannkraft/sa-mye-mener-kommunene-at-de-vil-tape-pa-kraftskatteutvalgets-forslag/335497>.

havner veldig nærme 500 mill. kr i omsetning, hvorav Royal passerer 400 mill. kr, vedlikeholdsolje er rundt 11 mill. kr, salg flis/biprodukter 7-8 mill. kr og elementproduksjonen i Todalen om lag 75 mill. kr i 2019. Ved Royalproduksjonen i Surnadal er det 55-65 ansatte, mens de øvrige ansatte er i Todalen der bedriften har sitt hovedkontor. Todalen ligger om lag 27 km sør for Surnadal. I den nevnte presentasjonen vises videre detaljer om investeringer i ny produksjonslinje i 2018, nytt plukkager i 2019 og videre planlagte investeringer innen produksjon og pakking.

Møre Tre Royal beskrives av informantene til å benytte havna til transport av ferdig vare sørover, slik det er i dag, mens det ennå ikke er båtruter nordover. Varetransporten nordover foregår derfor med bil til Trondheim i dag. Når det gjelder råstoffbehovet på om lag 75000 kbm furu inn til bedriften i 2019, som etter høvling og tilpassing gir 55000 kbm ferdig vare, så kommer denne vestover med bil fra Midt-Sverige, i hovedsak Jämtland og Dalarna med blant annet en større leverandør lokalisert i Sälen.

Fra informanter beskrives det at Surnadal kommune har bidratt til utbygging av kai og annen infrastruktur ved Surnadal Hamn, slik at dette er blitt en dypvannskai med såkalt RoRo-rampe fra 2016.²⁸ Dette er en regional havn hvor det har vært båttransport av tømmer, grus, sand og asfalt over lengre tid, mens etter utbyggingen har Sea cargo begynt med faste anløp hver fjortende dag,²⁹ og det fraktes nå varer fra eller til de største bedriftene i Surnadal Talgø MøreTre og Pipelife Norge AS.

Pipelife.no beskriver Pipelife Norge til å være Norges største produsent og leverandør av rørsystem i plast. Bedriften er en del av Pipelife-konsernet som er blant Europas ledende produsenter av plastrør og tilhørende deler. Pipelife Norge er en innovativ bedrift med egen forsknings- og utviklingsavdeling i Surnadal. Pipelife Norge har i dag tre fabrikker hvor den største ligger i Surnadal produseres rør og deler i polyvinylklorid (PVC), polypropylen (PP) og polyetylen (PE) til vann og avløp, drenering, VVS, kabelbeskyttelse og el-installasjon. Fabrikken har ca. 100 ansatte. Her ligger også selskapets hovedkontor. Totalt er det om lag 140 ansatte ved Pipelife Surnadal ifølge en artikkel i avisa Driva,³⁰ hvor man diskuterer betydningen av bedriften. Informanter opplyser at Pipelife nå benytter havna til transport av råstoff og ferdige varer i form av rør, og leier også lagerlokaler.

Kristiansund og Nordmøre Havn IKS heter selskapet som eier kaifronten og drifter havna, slik de gjør med en rekke havner fra Hitra til Sunndal. Tidligere var Skogeierforeningen eier av tilstøtende areal, det såkalte bakarealet til kaia. Dette arealet tok kommunen over for noen år siden mot at Skogeierne fikk rettigheter til tømmertransport. Med utbyggingen ble eierskapet til bakarealet ført over til et nytt

²⁸ Se <http://knhavn.no/surnadal-havn/>.

²⁹ www.trollheimsporten.no/sea-cargo-med-foerste-anloep-i-surnadal-havn.5972401-151936.html.

³⁰ www.driva.no/nyheter/2019/09/23/%E2%80%93Pipelife-er-livsviktig-for-Surnadal-20006103.ece.

selskap, Surnadal Hamn, hvor kommunen er hovedeier og Allskog, Felleskjøpet Agri, Røv Mølle, Talgø Invest og Kristiansund og NordMøre Havn IKS er med på eiersiden for den utbygde havna. Samtidig ble selskapet Surnadal Hamneterminal opprettet, med mye de samme eierne og kommunen som hovedeier. Dette selskapet tok over det eksisterende lagerbygget og har investert i lagerbygg for utleie med tilhørende infrastruktur som asfaltering.

Allskog (2017) beskriver at det er investert over 11 mill. kr i havnen så langt.³¹ Av dette er 4,2 mill. finansiert av tømmerkaimidler fra Landbruksdirektoratet. Havneområdet eies av Surnadal Hamneterminal AS. Surnadal havn blir nå en flerbrukshavn, hvor blant andre Pipelife planlegger å flytte store deler av godstrafikken fra bil til båt. Men det skal fortsatt ligge en tinglyst fortrinnsrett for håndtering av tømmer over havnen. Bakarealene er oppgradert, og 17,5 dekar er asfaltert. I tillegg har ALLSKOG investert i en ny og helautomatisk fotoweb-målestasjon for tømmer. Dette er den første av sitt slag i Møre og Romsdal. Det gikk 55 000 kubikk tømmer over Surnadal havn i 2016 (fra Surnadal, Rindal og Halså), og prognosene viser at tømmerutskipningen vil øke i årene fremover, ifølge Allskog (2017).

Kaia og tilliggende lagerlokaler benyttes også av Røv Mølle og Felleskjøpet Agri, til kraftfôr, såvarer og gjødsel. Røv Mølle er nærmere beskrevet som å ta imot rundt 3000 tonn lokalt korn pr år, 8000 tonn korn fra andre områder og har en årlig produksjon på om lag 22 000 tonn ferdig kraftfôr.³²

4.3 Hvordan ble det gjennomført – og av hvem?

Kommunen har bidratt til bedriftsutviklingstilskudd og havneutbygging som Talgø Møre Tre har hatt nytte av. Bedriftsutviklingstilskuddet har vært gjennom kommunens kraftfond og SuSu-programmet, hvor man årlig benytter relativt store summer som skal bidra til lokal nærings- og samfunnsutvikling.

I forbindelse med havneutbyggingen har kommunen bidratt med å kjøpe og utvikle eiendom som er lagt inn de to nye selskapene Surnadal Hamn og Surnadal Hamneterminal, samtidig som kommunen har vært en sentral medspiller og koordinator som har samlet næringsaktører og skrevet søknader om finansiering fra Landbruksdirektoratet. Bidragene fra kommunen har her vært meget viktig for å samle de ulike aktørene og få utviklet forståelsen for en felles satsing, ifølge flere informanter (ikke bare de kommunale). Dette har videre bidratt til at de involverte havneselskapene har investert for et betydelig antall mill. kr i både havn- og næringsareal, slik at det blant annet uttrykkes fra informanten for selskapet som eier og driver selve kaia (Kristiansund & Nordmøre Havn IKS). Investeringene i disse selskapene opplyses å være

³¹ Allskog 2017: <https://www.allskog.no/artikkel/apnet-ny-tommerkai-i-surnadal>.

³² <http://todalen.no/rov-molle-i-helga-kjem-mykje-av-kornhausten-i-hus/> og https://issuu.com/ostkil/docs/landbrukstidene_nr_03_2019.

finansiert på vanlig vis gjennom lån/egenkapital, utover tilskuddet fra Landbruksdirektoratet, og vil betjenes på kommersielt grunnlag gjennom forventet drift. Tilgjengelig statistikk for godsutvikling viser betydelig økning, sammenlignet med situasjonen som var før utbyggingsprosessene startet opp.

Kommunens risiko med begge tiltak, bedriftsutviklingstilskudd til Talgø Møre Tre og overføring av eiendomsverdier til havneselskapene, er ifølge informanter betraktet som moderat tatt i betraktning at man i stor grad har lokalt eierskap til de fleste involverte bedrifter og anlegg. Unntaket er Pipelife Norge, som er eid av et internasjonalt konsern.

4.4 Resultater for kommune og næringsliv

Ifølge kommunalsjef i Surnadal kommune, Karin H. Halle, har Talgø Møre Tre fått 0,9 mill. kr i bedriftsutviklingstilskudd gjennom kommunens næringsfond via SUSU-programmet. «Dette tilskuddet har bidratt til viktig utviklingsarbeid i forkant av de omfattende investeringene Talgø Møre har gjennomført de senere årene», ifølge Halle.

Talgø MøreTre har gått fra 33 ansatte og en omsetning på 80 mill. kr i 2009, hvorav halvparten var gjennom salg av Royal, til 55-65 ansatte ved trelastproduksjonen og en omsetning som har passert 400 mill. kr for Royal. Bedriftsutviklingstilskuddet kom i en fase der man trengte en satsing på både markedsføring og opplæring-/produksjonsutvikling, mens havnesatsingen har kommet i senere fase der et stort produksjonsvolum skal fraktes ut. Ifølge daglig leder for Trelast og produksjon av Royal i Talgø Møre Tre, Hallvard Brusethaug, har bedriftsutviklingstilskudd og kommunens arbeid for å realisere havneutbyggingen stor betydning for utviklingsmulighetene i Talgø Møre Tre:

«Det kommunale bidraget på 0,9 mill. i tilskudd kr var viktig i en tidlig fase for søkelys på opplæring og utvikling, slik at bedriften ble i stand til å løfte seg fra et tradisjonelt sagbruk og høvleri, til en moderne og strømlinjeformet fabrikk. Nå i en senere fase, er havneutbyggingen av stor betydning for framtidig konkurransevne og muligheter for videre vekst for Talgø MøreTre», sier Brusethaug.

Ifølge kommunalsjef i Surnadal kommune, Karin H. Halle, har «Surnadal kommune hatt en sentral rolle i havneutbyggingen ved å legge inn eiendomsverdier i satsingen, og være en sentral koordinator som har samlet næringsaktører og skrevet søknader om finansiering fra Landbruksdirektoratet. Disse bidragene har vært viktig for økt bruk av båttransport i kommunens to største bedrifter, Pipelife og Talgø Møre Tre.»

5. SENTRALE RESULTATER

5.1 Sentrale resultater

Formålet med rapporten er å øke kunnskapen om hvordan distriktskommuner lykkes med å legge til rette for næringsutvikling. Rapporten er avgrenset til å se på eksempler på vellykkede næringstiltak og virkninger av dette, i distriktskommunene Surnadal, Selbu og Overhalla. Disse kommunene i Midt-Norge ble valgt ut for å gi en viss variasjon i typen næringstiltak som har blitt prioritert. Kommunene er imidlertid noe større enn mange andre distriktskommuner, med rundt 5900 innbyggere i Surnadal og 4000 innbyggere i både Selbu og Overhalla.

Overhalla er et eksempel på en distriktskommune som har benyttet offentlige forsknings- og utviklingskontrakter med støtte fra Innovasjon Norge til bedriftsutvikling, samtidig som kommunen har fått levert miljøtilpassede bygg. For de involverte bedriftene bidro dette til læring og utvikling på flere områder. Bedriftene har nå en sterk posisjon innen regional og delvis nasjonal byggenæring. I Overhalla står de involverte bedriftene for om lag 12 % av alle arbeidsplasser i kommunen.

Surnadal er et eksempel på en distriktskommune med betydelige kraftinntekter og ressurser til å involvere seg i næringsutvikling. Utsagnene fra bedrift og kommune underbygger betydningen av bedriftsutviklingstilskuddet og at havneutbyggingen i Surnadal er viktig for konkurransevne og muligheter for videre vekst for Talgø MøreTre. Bedriften har en sterk posisjon i det nasjonale markedet, og gir grunnlag for over 120 arbeidsplasser, dvs. 4 % av arbeidsplassene i Surnadal.

Selbu er også et eksempel på en kommune med betydelige kraftinntekter, men det er først og fremst administrativ og politisk handlekraft til å ta grep med eierskap og investering i bygg for utleie, som har bidratt til å sikre utvikling i en viktig bedrift i kommunen. Bedriften har nå rundt 40 ansatte, dvs. ca. 2,4 % av arbeidsplassene i kommunene. Bedriften ser også ut til å ha en sterk posisjon som leverandør til konsernet Siemens, og ser ut til å kunne utvikle seg videre.

Alle de tre eksemplene viser hvordan kommunene har bidratt til utvikling i relativt store bedrifter i sitt næringsmiljø. Dette er av stor betydning for næringsmiljø, arbeidsplasser og lokal bosetting i disse tre distriktskommunene.

5.2 Konklusjon

Rapporten viser hvordan tre ulike distriktskommuner har gått fram for å bidra til lokal næringsutvikling. Resultatene kan være til inspirasjon for andre kommuner når det gjelder samhandling med næringslivet og muligheter for å påvirke næringsutviklingen.